SOME LEXICAL ASPECTS OF TWO UNKNOWN TEXTS FROM THE 17TH CENTURY: A GREEK-ROMANIAN LETTER AND AN ENCOMIUM ADDRESSED TO CONSTANTIN BRÂNCOVEANU (MS. BAR 766)

Silvia Chiosea, PhD, "Al. Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: My intention, within this paper, is to bring into notice two unkonwn texts from the 17th century (a Greek-Romanian letter and an encomium addressed to Constantin Brâncoveanu by a Patriarch from Alexandria, Gherasim Pallada, the texts being registered as MS. BAR 766). More precisely, I would like to approach the lexical aspect of these two inedited texts. Having in mind the idea that the old literary Romanian stands as the base of the actual literary Romanian, I considered the lexical approach of these two texts necessary, my intention being of underlining the specific words of the old literary Romanian and which disappered from the actual use (or have only a regional or popular use), as well as presenting the cases in which a semantic evolution or a form different from the actual one is recorded; I also had in view the synonymic relationships, whose considerable number leads to the conclusion that this text brings into light a developing literary language; the words ethimology was established consulting the following dictionaries: DA, DLR, TRDG, Scriban and DER.

Keywords: manuscript, the 17th century, vocabulary, ethimological criterion, semantic evolution, regionalisms, synonymic relationships.

Pornind de la ideea că limba română literară veche constituie baza limbii literare actuale, am considerat de cuviință că abordarea lexicului acestui text din secolul al XVII-lea devine absolut necesară, intenția mea fiind aceea de a semnala cuvintele specifice limbii române literare vechi și dispărute din uzul actual (sau sunt folosite doar regional sau popular), precum și prezentarea cazurilor în care se înregistrează o evoluție semantică sau de formă diferită de forma literară actuală; tot în acest studiu, am avut în vedere și o serie de relații sinonimice, al căror număr considerabil conduce la concluzia că acest text supune atenției o limbă literară în curs de dezvoltare; etimologia cuvintelor este stabilită prin consultarea DA, DLR, TRDG, Scriban și DER.

1. Cuvinte specifice limbii române vechi

În ceea ce privește cuvintele specifice limbii române literare vechi și care nu se mai regăsesc în limba actuală (sau sunt folosite regional sau în vorbirea populară), le-am clasificat pe baza criteriului etimologic.

1. 1. Cuvinte de origine latină

apătos, adj. 'care cuprinde apă în cantități mari': *Într-adîncurile cêle* ***apătoase*** (f. 86^{v}); atestare: Dosoftei; etimologie: **aquatosus* cf. *apos*.

BDD-A22357 © 2014 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 00:14:32 UTC)

bunătățile, s. f. ‘(la plural) lucruri bune, scumpe, scumpeturi, averi, bogății’: *Cîte cetăţi şi oraşe sint, în locurile cêle mai adînci şi nu le iaste îndemînă marea ca să slujască cetăţii lui Constandin, cu* ***bunătăţile*** *lor.* (f. 102ᵛ); atestare: Anon. Car.; etimologie: lat. *bonĭtas*, *-atem*.

cură (cu derivatele **curătoare, curăre**), vb. 3. intranz. ‘a alerga’, ‘a curge’; ‘a izvorî’. Termenul este specific epocii vechi, varianta analogică *a curge* nu apare în text: ***să cure*** *singe pe rîu în loc de apă* (f. 85ʳ), *adecă* ***curăre*** *mişcării iaste vrêmea* (f. 109ʳ); etimologie: lat. *curro*, *-ĕre*.

dires v. **drege**, v. 3. tranz. ‘a umple sau a completa cu băutură în timpul mesei’: *bêţi vinul carele* ***am dires*** *voaă* (f. 87ᵛ); atestare: Psalt. Hur., etimologie: lat. *diregere*.

duroare, s. f. ‘(învechit) durere‘: *şi* ***durorile*** *lor dezlegatu-le-ai* (f. 125ʳ); În privința acestui cuvânt, Enăceanu, episcopul care realizează o primă analiză a cuvintelor acestui text (în 1892), ne precizează pentru cuvântul în cauză „se vede Moldoveanul, care încurcă morfologia moldovenească cu cea muntenească. În mintea lui Atanasie era forma moldovenească *durerile*, dar în Muntenia dă peste vorba *dor* = durere, şi prin metatesa vocalelor face *durorile* în loc de *dorurilor*, care pentru Atanasie însemna *dorințe*.”[1]; etimologie: lat. *dolor*, *-ris*.

fur, s. m. ‘hoț’, ‘tîlhar’; termen caracteristic limbajului bisericesc: *căci osîndiia acolo pe* ***furi*** *şi pe ucigaşi* (f. 119ᵛ); etimologie: lat. *fūr*; cf. it., arag. *furo*, v. ven., v. fr. *fur*.

îngreca, vb. 1. intranz. ‘a procrea‘: *Şi* ***au îngrecat*** *iarăşi cerbi copii ai păcatului* (f. 125ʳ); atestare – Varlaam; etimologie: ml. **ingrevicare*.

measer, s. m. ‘sărac’; termen specific textelor vechi, înregistrează două ocurențe în acest text, în timp ce sinonimul său, *sărac*, care se va și impune în limba literară actuală, înregistrează nouă apariții: *şi din gunoiu înalţă pe measerul* (f. 134ʳ); etimologie: din lat. *miser*.

rost, s. n. ‘gură’ *dulcele nume al mult dăruitului Constandin avîndu-l în* ***rosturile*** *lor* (f. 99ʳ); etimologie: lat. *rostrum*.

tort, s. n. ‘fir tors de cînepă sau de in’; ‘torsătură’: *răsucit şi împletit dintr-alte* ***torturi*** *mai supţiri* (f. 106ʳ); etimologie: lat. *tortus*.

vistêriu, s. n. ‘tezaur, cămară’: *pre carea o au iubit ca să-i fie lui mireasă, să-i fie dată din* ***vistêriul*** *duhului* (f. 68ᵛ); etimologie: lat. *vestiarium*

1. 1. 1. Cuvinte formate pe terenul limbii române cu material de origine latină

aflătoriul, s. m. ‘născocitor, inventator’: *Iúda să fie* ***aflătoriul*** *crucii* (f. 114ᵛ); atestat Dosoftei; etimologie: *afla* <(lat. *afflare*) + sufixul *–ător.*

cîtime, s. f. ‘cantitate’: *cum că iaste mai mic după* ***cîtime*** (f. 110ʳ); atestare - Conachi, etimologie: *cît* (< lat. *quantus*) + *-ime* cantitate (mică).

contenirea, s. f. ‘piedică’, ‘obstacol’, ‘prohibiție’: *netrufiia, neslăvirea,* ***contenirea****, plecăciunea, smereniia,* (f. 93ᵛ); etimologie: derivare de la verbul *a* (*se*) *contenti* (< lat. *contĭnēre*).

fiitoare, adj. ‘care este, care dăinuiește, existent în ființă)’: *de acea fiinţe de pururea* ***fiitoare*** (f. 76ᵛ); atestare- Dosoftei; etimologie: adjectivul verbal al lui fi (< lat. *sum*, *fui*, **fĭre*) + suf. *-itor*).

lumean, s. m. ‘laic’, ‘mirean’ ‘lumesc’: *ce încă mai vîrtos ocărîţi pre* ***lumeanii*** *aceia* (f. 124ʳ); atestare: 1618; etimologie: *lume* (< lat. *lumen*) + suf. *–ean*.

[1] G. Enăceanu, *Două manuscrise româneşti din secolul al XVII-lea*, în AARMSL, s. II, t. XII, 1892, p. 191.

BDD-A22357 © 2014 “Petru Maior” University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 00:14:32 UTC)

neguţetori, vb. 4. tranz. ‘a negustori’, ‘a cumpăra şi a vinde o marfă pentru a realiza un profit, a face negoţ; a practica meseria de negustor’: *dumnezăoice **să neguţetoriia*** (f. 79^{v}); recurgem la etimonul *negustor* cu etimologia lat. *negotiatorius* sau *neguța* + suf.- *tor*.

neputința, s. f. ‘lipsă de putere fizică, de forță, de energie, slăbiciune, nevolnicie’: *arătînd* neputinţa *omului* (f. 67^{v}); atestat 1688, Biblia 1688; etimologie: pref. *ne* + *putință*; *putință* < lat. *potĕntia*.

oștescu, vb. 4 refl. și intranz. ‘A (se) lupta, a se război, a purta, a se bate în război’: *Cînd **să oştescu** asupra diavolului* (f. 127^{v}); atestare: Varlaam; etimologie: v. *oaste* (< lat. *hostis, -em* ‘dușman’.

păciuitoriu, adj. s. m. ‘(învechit) împăciuitor, persoană care păciuiește’: *pînă a nu să arăta **păciuitoriul** singur biruitoriu Constandin*; etimologie: *păciui* (< *pace* + suf. *–ui*, lat. *pax*.+ *-tor*).

părinția, s. f. ‘(rar) calitatea de tată, de părinte’: *acest nume **(părinţiia)** să cade să-l avem noi mai mult de la dinsul* (f. 107^{v}); etimologie: *părinte* (< lat. *parens, -ntis*) + suf. *–ie*.

putrejune, s. f. ‘(învechit și regional) putrefacție, putreziciune’: *din cêle păminteşti ale **putrejunii*** (f. 134^{r}); atestat - 1581, Coresi; etimologie: *putred* (< lat. *putridus*)+ *-iune*.

spart, adj. ‘învechit și popular: despre obiecte de îmbrăcăminte, țesături, hîrtii sfîșiat, găurit, uzat’: *cu acesta au cusut veşmîntul cel **spart** al domnului nostru* (f. 106^{r}); etimologie: lat. *spargere.*

stricare, s. f. ‘(învechit) distrugere, ucidere’: ***stricare** de fecioare* (f. 83^{v}); atestare: Ist. Carol.; etimologie: v. *a strica* (< lat. *extricare*).

tindere, s. f. ‘(învechit) acțiunea de a tinde; rîvnire’; *Această întindere trebuie să să numere pentru să să facă **tinderea** au mai multă* (f. 109^{v}); etimologie: v. *tinde* < lat. *tendere*.

țiitoru, s. m. ‘persoană care ține în păstrare lucrul altuia’: ***ţiitoriu** şi putêrnic şi întocma cumpănit* (f. 118^{r}) ; etimologie: *ține* (<lat. *tenere*) + suf. *–itor*.

unsoare, s. f. ‘(învechit) mireasmă, balsam’: *faptele lui ca alte **unsori** dau bun miros în toată lumea* (f. 87^{r}); atestare: Varlaam; etimologie: *uns* (< *unge* < lat. *ungere*) + suf. *–oare*.

1. 2. Cuvinte de origine slavă - dispărute din limba română literară actuală

băsni, vb. 4. intr. ‘(vechi) povestesc. Spun minciuni – Azi în vest, *băznesc*, mint’: *ca să băsnuiţi rudenii curvăreşti* (f. 90^{v}); atestat: 1683, DOS; *băzni*, *băsnui* (Biblia 1688).

becisnic, adj. ‘necinstit, nelegiuit, infam, lamentabil, detestabil’: *Ce încă n-au fost învăţat **becisnicul*** (f. 86^{r}); atestat: 1612; etimologie: vsl. *bečĭstĭnŭ* ‘necinstit’, *bečĭstĭnĭkŭ* ‘nemilos’.

blagocestiv, adj. ‘(înv) evlavios’: *a **preablagocistivului** împărat Constandin* (f. 80^{r}); atestare - DOS. V.S.; etimologie: vsl. *blagoçestib´*.

bogoslov, adj. ‘(înv) teolog’: *Iară de la **bogoslovi** aflu cum că ei începătură şi temeiu a toată bogosloviia pre Dumnezău îl cugetă* (f. 113^{v}); etimologie: vsl. *bogoslovĭ,* format pe baza gr. *qeovlogo"*.

bolniță, s. f. ‘(învechit) spital (pe lîngă o mănăstire, un așezămînt de binefacere), infirmerie’: *mari milostenii la săraci şi la measeri, la **bolniţe** şi la ospătării* (f. 129^{r}); etimologie: vsl.*bolĭnica*.

bozi, s. m. ‘(iuz) divinitate păgînă, idol’: *Cînd să afunda închinătorii **bozilor*** (f. 89^{v}); etimologie: paleosl. *bogŭ*.

BDD-A22357 © 2014 “Petru Maior” University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 00:14:32 UTC)

candilă, s. f. ‘feştilă’, ‘lumînare’: *ca o **candilă** luminoasă* (f. 127ᵛ); etimologie: vsl. *kanŭdilo*; ngr. *kandh`la*; cu accentul pe penultima silabă: *kándilo*.

chedru, s. m. ‘cedru, arbore din familia coniferelor ce creşte în Liban’: *de părîul **chedrilor*** (f. 122ʳ); etimologie: vsl. *kedrŭ* < gr. *kevdro"*.

eres, s. n. ‘erezie’; *Zínon Chiteánul a lui Minséu, începătoriul ai stoiceştii **erêse*** (f. 78ʳ); etimologie: vsl. *eres´*.

ghizdav, adj. ‘(în literatura veche: d. persoane) frumos, grațios, elegant, (rar) plăcut’: *pîna nu sămăna **ghizdavul** grăunţu al grîului* (f. 80ᵛ); etimologie: paleoslavul *gyzdavŭ*.

gospojda, s. f. ‘vechi doamnă, principesă’; *blagoscistiva și prealuminata soţiia ta și doamna **gΩ^sda** Mária* (f. 70ʳ); etimologie: vsl. *gospožda*.

jigănie, s. f. ‘(inv) insectă parazită, animal mic, neînsemnat’: *pentru **jigăniile** cêle moi la zburat* (f. 78ᵛ); etimologie: vsl. *živiti*.

pravoslavie, s. f. ‘(înv.) ortodoxie’: *curatul aşezămînt al **pravoslaviii*** (f. 100ʳ); etimologie: vsl. *pravo-slaviĕ*.

pristăvi, vb. 4. refl. ‘a muri’: ***pristăvindu-să** arhiereul scaunului* (f. 117ᵛ); etimologie: vsl. *prěstaviti sę*.

sad, s. n. ‘(învechit și regional) loc necultivat (pe care cresc arbuști sălbatici)’: *berbêcele acela, carele era ţinut în **sadul** Savec* (f. 91ʳ – 91ᵛ); etimologie: vsl. *sadß.*

stihar, s. n. ‘veșmînt de cîntat stihurile’, ‘un veșmînt cu mînici purtat de diacon la serviciu divin (îl poartă și preutu dar pe supt felon, și arhiereu pe supt sacos‘: *la bederniţe şi la **stihariu** şi la poias* (f. 128ᵛ); etimologie: vsl. *stiharu*.

zăticni, vb. 4. ‘a împiedica, a stingheri’: *Au **să** mă **zăticnească** cît de puţin* (f. 88ʳ); etimologie: vsl. *zatŭknąti*.

1. 2. 1. Cuvinte formate pe terenul limbii române cu material slav

colțurată, adj. ‘colțuros cu (s. *plin de*) colțuri, unghiuri (multe)’: *leacul din piatră **colţurată*** (f. 122ʳ); etimologie: *colț* (< paleosl. *kolĭcĭ*).

dvori, vb. 4. tranz. ‘(înv) a servi, a sluji la curtea unui domnitor sau a unui boier’: *pe fericiţii îngeri cu nepovestită plecăciune **dvorind** şi la două dumnezăieşti lucruri desăvîrşit slujind*; etimologie: vsl. *dvoriti*.

glasnic, 1**.** adj. ‘vocală’: *dintr-acesta din ison ies două **glasnice**, vari și oxi* (f. 110ᵛ); 2. s. ‘cunoscut, renumit, orator’: *ce-i zicea Dumnezău la marele **glasnic**, Isaiia* (f. 89ᵛ); atestare: 1683; etimologie: *glas* (< *glasß*) + *-nic*.

nărocire, s. f. ‘noroc, fericire’: *dar şi toată buna **nărocire** şi har apostolesc de la Dumnezău* (f. 67ʳ); etimologie: *noroci* < *noroc* < vsl. *narokß*.

priveala, s. f: ‘(învechit și regional) privire, priveliște’: *Acolo au fost **priveala** cea cu multă dulceaţă*; etimologie: *privi* (< vsl. *praviti*)+ suf. *–eală*.

tăinuit, adj. ‘ascuns, secret, necunoscut’: *să rădicăm **tăinuitul** toiag pe cinstita cruce* (f. 91ᵛ); atestare: Cantemir, Ist.; etimologie: v. *tăinui* (< *taină* < vls. *taina*).

topitoare, s. f. ‘(învechit, rar) cuptor special pentru topit metale sau alte materiale, topilă’: *precum face şi aurariul cînd pune în **topitoare** aurul cel ce să arată bun* (f. 105ʳ); atestare: 1776; etimologie: *topi* (< vsl. *topiti*) + suf. *–tor*.

BDD-A22357 © 2014 “Petru Maior” University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 00:14:32 UTC)

volnicie, s. f. ‘(învechit şi regional) în loc. adv. *cu* (sau *după*) *volnicie*, în mod abuziv, după bunul plac’: *să propoveaduim **cu** mare **volnicie***; etimologie: *volnic* (< vsl. *vol´n´*) + suf. *–ie*, *volnic*.

1. 3. Cuvinte cu etimon slavon

capişte, s. f. ‘templu păgînesc‘, ‘altar’, pl. *capişti*: *dumnezăii lui cei mincinoşi şi **capiştile** bozilor s-au sfărîmat*; atestare -1620, Moxa; etimologie: slavon. *kapi,te*.

dverile, s. f. ‘(învechit) ‘fiecare dintre cele trei uşi ale iconostasului sau ale altarului, una centrală şi două laterale’: *şi dindărăt la sfîntul oltariu, şi de nainte la uşi, şi-nlăuntru la **dverile** oltariului*”; atestare: 1500, DERS; etimologie: slavon. *dver´*.

grămădi, vb. 4: ‘a face o grămadă, a strânge, a aduna (multe lucruri de acelaşi fel) la un loc’: *Veniţi, păcătoşilor, de **grămădiţi** pe temeiul acesta, nu lêmne sau iarbă* (f. 124^{r}); etimologie: slavon. *gramaditi*.

măcenie v. **mucenie,** s. f. ‘(învechit) martirizare; mucenicie’: *curînd vor trêce podul **măceniiii*** (f. 83v); etimologie: slavonul mediobulgar *mõçenö*, scr. *mučenje*.

nameastnic, s. m., adj. ‘(învechit) locţiitor sau reprezentant al cuiva (într-o funcţie însemnată, laică sau religioasă)’: *şi făcîndu-să el arhiereu, au rămas **nameastinc** în scaunul acesta*; atestare 1609, Iorga; etimolgie: slavonul *nam™st´nikß*.

odrăsli, vb. 4. tranz. ‘a da naştere‘, ‘a produce’, ‘a rodi’: *carea **odrăslêşte** pace şi sănătatea vindecării* (f. 123^{r}); etimologie: v. *odraslă* < slavon. srb. *odraslß*.

oltariu, s. n. ‘jertfelnic’, ‘altar păgîn’: *dindărăt la sfîntul **oltariu**, şi de nainte la uşi, şi-nlăuntru la dverile oltariului* (f. 127^{v}); etimologie: slavon. *olßtar´*.

osăbit v. **osebit**, adj. 1. ‘învechit şi popular: care iese din comun; neobişnuit, special; deosebit, remarcabil’: *vrême **osăbită*** (f. 103^{r}); 2. ‘deosebit, diferit, distinct; felurit, divers’: *obicêie **osăbite*** (f. 103^{r}); 3. ‘despărţit, separat, izolat‘: *de deşert să fie **osăbite*** (f. 78^{r}); atestare: 1702; etimologie: *osebi* < slavon. *osob´*.

osîrdie, s. f. ‘(învechit) ardoare, zel, rîvnă, străduinţă, sîrguinţă’: *fără de lenevie şi cu multă **osîrdie** să petrêceţi şi să priviţi şi această zidire*; etimologie: slavon. *usrßdn«*.

paingul, s. m., s. n. ‘păianjen’: *făcea ficleanul ca **paingul** carele îşi întinde ţăsăturile* (f. 78^{v}); etimologie: vsl. **pa(j)ǫkъ,* slavonul *paΩkß.*

pardoşi, s. m. ‘(învechit) panteră’: *Încă şi dobitoace şi fieri: lei, **pardoşi**, pili, cerbi, moimuţe*; atestare: 1480, DERS; etimologie: slavonul *pardos´*, ngr. *pavrdo"*.

pocaanie v. **pocaianie,** s. f. ‘(învechit) pocăinţă, penitenţă, pedeapsă, suferinţă, chin’: *şi să-l dobîndească cu **pocaanie***; etimologie: slavonul *pokaæniö.*

price, s. f. ‘(învechit şi regional) ceartă, neînţelegere, dispută’: *şi o **price** şi o săditǎ ceartă* (f. 75^{v}); atestare: Coresi, etimologie slavon. *priça*.

proclet, adj. ‘(bis., înv., d. oameni; în imprecaţii) anatemizat’, ‘necredincios’, ‘drac’, ‘ticălos’, ‘rău’: *carele l-au spart **procletul** Áriia* (f. 106^{r}); atestat - Coresi Ev.; etimologie: slavon. *prokletß*.

rucaviţă, s. f. ‘(învechit, mai ales la plural) fiecare dintre cele două bucăţi de stofă cusute cu fir cu care se strîng mînecile stiharului, purtate de preot în timpul cît oficiază slujba bisericească; mînecuţă, mînecar, naracliţă’: *la epitrahilul tău şi la **rucavideţe*** (f. 127^{v}); etimologie: slavon. *r¨kaavica*.

BDD-A22357 © 2014 “Petru Maior” University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 00:14:32 UTC)

slavoslovie, s. f. ‘slavă’: *Iară după multe veselii şi* ***slavoslovii*** *ce-au făcut cătră Dumnezău şi cătră sfînta Maică Preacistă* (f. 112[r] – 112[v]); atestat - Coresi EV., etimologie: slavon. *slaboslovie*.

tîmpene, s. f. ‘(învechit) dairea. p.ext. tobă, darabană’: *să laude numele lui Dumnezău în* ***tîmpene****, şi în horă, şi în psaltire* (f. 85[r]); etimologie: slavon. *tøpanß*, ngr. *tuvmpanon* .

zavisnice, adj. s. m. f. ‘zavistnic’, ‘invidios’, ‘gelos’, ‘dușmănos’: *din locurile cêle* ***zavisnice*** *ale lui organe* (f. 72[v]); etimologie: slavon. *zavistĭnikŭ*.

1. 4. Cuvinte cu etimoane din limbile slave moderne

basnă, s. f. ‘(înv) povestire falsă’, ‘relatare mincinoasă’: *căci mă biruiră nişte* ***basne*** *ca acêstea* (f. 80[r]); etimologie: srb. *basna*.

crug, s. n. ‘(înv) cerc’, ‘orbită’, ‘boltă cerească’: *crez pe cruce să fie ca o tainică osie, carea ţine prin mijloc tot cerescul al bisêricii* ***crug*** (f. 91[v]); etimologie: vgl. russ. serb. *krug*.

mițurcă v. **misurcă**, s. f. ‘coif purtat în vechime de războinicii egipteni’: *cu* ***miţurca*** *judecăţii ceii nefăţarnice* (f. 88[v]); atestat - Biblia (1688); etimologie: pn. *misiurka*; Episcopul de Râmnic, Gh. Enăceanu, aduce următoarea observație pentru acest cuvânt: „Deci Atanasie a tradus pe *kovruqa* cu mițurcă, adică sarica mițoasă a ciobanilor. Și în românisarea acestei vorbe el a avut în vedere că *kovru"-qo"* însemnează cap, acoperiș de cap până la urechi de aramă, coif, turcește «başlêk», franțuzește «têtière».[2]

1. 5. Cuvinte de origine turcă

catîr, s. m. ‘mulet’: *cu mulţime de dobitoace, cu cămile, cu* ***catîr*** (f. 102[v]); atestat: 1649, MARD.; etimologie: turk. *katir*.

cerdac, s. n. ‘(cu uz regional) foișor’, ‘verandă’, ‘balcon’: *ca* ***cerdacul*** *acela* (f. 133[r]); etimologie: tc. *çardak*.

divan, „attesté seulement dans l'expression *a merge la divan* «comparaître devant la plus haute cour de justice, présidée par le prince» < tc. *divan*[3]*: şi numai pentru creştini gătiia judecăţi, acoló, la înfricoşatele lui* ***divanuri*** (f. 83[r]).

pili, cuvânt care nu este înregistrat în DLR; îl regăsim la Scriban: „pil, m., pl. pili, (var. din turc. fil, elefant, turc. nord. pel, ossetic pil, , v. ind. pilu, v. fil) elefant”. „În privința etimologiei, *pil* este un împrumut din turcă, după varianta fonetică *pil* a turc. *fil*, formă intrată și ea în limba română veche. Frecventa utilizare a acestui termen în secolul al XVII-lea impune corectarea afirmației lui Vl. Drîmba, loc. cit., potrivit căruia acest termen cult ar fi atestat „numai în cîteva texte din epoca fanariotă.”[4]: *Încă şi dobitoace şi fieri: lei, pardoşi,* ***pili****, cerbi, moimuţe* (f. 103[r]).

sirma, «fil d'or ou d'argent» < tc. syrma[5]: *cîte lucruri din amestecături vărsate, cîte ţăsute cu* ***sirmă***, (f. 102[v]), *ca să-şi facă veşmînt mohorît cu* ***sirmă*** *şi înfrumuseţat cu 318 luminate diamanturi* (f. 106[r]).

1. 6. Cuvinte de origine maghiară

bisug v. **belșug**, s. n. ‘belșug’, ‘cantitate mare de bunuri necesare traiului’: *să hrănească cu mare bişug de roadă*; atestat: 1628 Iorga, , *bişug*; etimologie: magh. *bőseg*.

[2] G. Enăceanu, *Două manuscrise româneşti din secolul al XVII-lea*, în AARMSL, s. II, t. XII, 1892, p. 191.
[3] O. Densusianu, DHLR, p. 843.
[4] E. Munteanu, *Lexicologie biblică românească*, Ed. Humanitas, București, 2008, p. 36.
[5] O. Densusianu, DHLR, p. 843.

BDD-A22357 © 2014 “Petru Maior” University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 00:14:32 UTC)

feliușag, (nord.) ‘fel’, ‘fire’, ‘natură: *putêrea **feliuşagului*** (f. 94r); etimologie: magh. *féléseg*.

feredeu, s. n. ‘baie (putină, stabiliment, stațiune balneară)’: *curăţitoriul **feredeu** al păcatului* (f. 94v); etimologie: magh. *fürdő*.

ficlean, s. m. ‘diavol’: *Făcea **ficleanul** ca paingul carele îşi întinde ţăsăturile cêle supţiri prin unghiuri* (f. 78v); etimologie: magh. *hitlen*.

meșterșug, s. n. ‘artă’: *să mă luptați împotrivă cu acestaşi **meșterșug*** (f. 73r); etimologie: magh. *mesterség*.

sălaș, s. n. ‘locuință’, ‘locaș’, ‘casă’: *De voiu întra în **sălaşul** casii mêle* (f. 87v); etimologie: magh. *szállás,* cf. sb. *salaš* ‘cătun’, pol. *szalasz*, rus. *šalaš*.

1. 7. Cuvinte de origine greacă

catapeteasma, s. f. ‘(astăzi, în biserica ortodoxă) despărțitura împodobită cu icoane dintre altar și navă’: *ş-au despicat **catapeteasma*** (f. 116r); etimologie: din gr. *catapevtasma*.

cocon, s. m. ‘copil de boier sau de domn’: *Caută de vezi pre **coconi** cum stau osăbiţi de părinţii lor* (f. 83v); atestat 1551/53; etimologie: ngr. *kokkw`na*.

idran v. hidră, s. f. ‘(mit) șarpe mitologic cu șapte capete, în locul cărora, dacă erau tăiate, creșteau mai multe’: ***idran** cu multe capete făcea* (f. 79r); etimologie: gr. *u{dro"*.

ighemon, s. m. ‘stăpîn’, ‘domn’, ‘domnitor’, ‘dregător’: *Domnii, voievozii, craii, **ighemonii**, mai marii oştilor* (f. 97v); etimologie: ngr. *hJgemwvn*.

parimie, s. f. ‘proverb’, ‘pildă’, ‘învățătură’: *precum zice **parimiia**: „Să îmboldeşti mînzul direpţ la ţef”* (f. 80r); etimologie: ngr. *paroimiva*.

politică, s. f. ‘politesse, courtoisie’: *ca să fie podoabă sufletului vostru, după cum sint podoabele svintii bisêrici şi, podoabă trupului după cumu-s podoabele **politicii*** (f. 132r); etimologie: *politikh*v.

politiia, s. f. ‘(învechit) așezare omenească”: *luminează toată politiia* (f. 70r); atestare: C. Cantacuzino; etimologie: *politeiva*.

sácos, s. n. ‘veșmînt arhieresc, lung pînă la genunchi și cu mîneci largi, împodobit cu galoane și broderii, care se poartă peste stihar; (grecism învechit) polistavrion’: *la **sácos** şi la encolpii* (f. 127v); etimologie: ngr. *savko"*.

2. Cuvintelor ce înregistrează un sens sau o formă diferită față de limba română literară actuale

a călca, vb. 1. intranz. ‘a învinge’: *el au fost gonit, el **s-au călca**t, el s-au omorît de razele ai făcătoarii de viaţă cruci* (f.86r); etimologie: lat. *calcare*.

a căuta, vb. 1 tranz. ‘a privi’: *Pat au făcut fără de mintele Maxentie, din lêmnele acêle trecătoare, ca să rădice mort pe Constandin, din prăpăştile frîngerii podului, **căutînd** spre părţile cêle de jos* (f. 86r); etimologie: din lat. **cautare*.

a munci, vb. 4. intranz. ‘a chinui’: *şi îndată apuca pe creştini şi fără milă îi **munciia*** (f. 83r); etimologie: slv. *mõçiti*.

bezdnă, s. f. ‘prăpastie’, ‘abis’: *zicea că **bezdna** iaste supusă supt vreme nesfărşită* (f. 77v); acest fonetism se explică prin împrumutul din slavă, prin imitarea structurii fonice a cuvântului.

cerca, vb. 1. tranz.: ‘a căuta’: ***cercînd** ajutoriu şi nu vine nimenea să le ajute* (f. 83v); etimologie: lat. *circare* ‘a ocoli’.

BDD-A22357 © 2014 “Petru Maior” University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 00:14:32 UTC)

cetate, s. f. ‘oraș’: *în **cetatea** Nicheii* (f. 105ᵛ); etimologie: lat. *civitas, -tatem*.

chiparis v. **chiparos,** s. m. ‘arbore răşinos cu lemnul parfumat’: *şi mirositoare mlădiţe de **chiparis**, şi de pefcu, şi de chedru* (f. 73ʳ); etimologie: gr. *kupavrisso", ngr. kupavrissi;* n. lat. *cyprus*; atestat: 1642.

clăti, vb. 4, refl. ‘a se scutura’, ‘a se cutremura’: *şi îndată îşi **clăti** şi ea capul* (f. 115ʳ); etimologie: vsl. *klatiti*.

dobîndi, vb. 4. tranz ‘a moșteni’: *ca **să dobîndiţi** pe Hristos* (f. 83ᵛ); etimologie: vsl. *dob¥ti*.

ficlean, s. m. ‘diavol’: *Făcea **ficleanul** ca paingul carele îşi întinde ţăsăturile cêle supţiri prin unghiuri* (f. 78ᵛ); etimologie: mg. *hitlen*.

genunchi, s. m. ‘(slavonism: paleosl. koleňo avînd și înțelesul) seminție’, ‘trib’: *Şi să să slăvească numele tău, căruia să pleacă tot **genunchiul**, cêle cereşti, şi cêle pămînteşti* (f. 84ʳ).

icoană, s. f. ‘imagine’: *să vedeţi pe zugrav cînd va să facă vreo **icoană** streină* (f. 130ʳ); etimologie: paleosl. *ikona*, gr. *eijkwvn, -kovna*.

lege, s. f. ‘credință’: *Pare-mi-se că această biruinţe să să fie însemnată, mai nainte în **lêgea** vêche* (f. 86ᵛ); etimologie: lat. *lex, legis*.

lemn, s. n. ‘arbore’: *La Adam s-au înţeles [însă pentru firea lui, acoperit], cu lemnul acela ce i-l numiia duhul darului, **lemnul** vieţii* (f. 121ᵛ); etimologie: lat. *lignum*.

limbă, s. f. ‘popor’, ‘națiune’: *Auziţim-mă pre mine toate **limbile**, puneţi în urechi toţi ceia ce lăcuiţi lumea* (f. 118ᵛ). În cazul acestui cuvînt, semnalăm faptul că avem în discuție un calc lingvistic, sensul de ‘popor’ provenind din v.sl. *języků* ‘lingua’, ‘populus’: etimologie: din lat. *lingua*.

muncă, s. f. ‘chin’, ‘caznă’: *precum au fost în Iudéa să învêţe pe evrei cîte **munci** ar fi mai multe să i le facă* (f. 82ᵛ); etimologie: vsl. *mõka*.

nemernic, s. m. ‘străin’, ‘venetic’, ‘pribeag’: *De-acum nu mai sinteţi streini şi **nemêrnici*** (f. 124ʳ); etimologie: slavonul *namår´nß* ‘care vine’. Acest sens este specific doar epocii vechi a românei literare.

plecată, adj. ‘smerită’: *ce pentru multa a lui îngereasca smerenie i-au şi petrecut mult loc, cu mare şi **plecată** dragoste* (f. 112ᵛ); etimologie: *a pleca*.

rost, s. n. ‘gură’: *Aşa toţi cu toţii dulcele nume al mult dăruitului Constandin, avîndu-l în **rosturile** lor zicea* (f. 99ʳ); etimologie: lat. *rostrum* ‘cioc’.

săbor, s. n. ‘sobor’: *care l-au pustiit den **săborul** fericiţilor îngeri* (f. 76ʳ); etimologie: slavon. *sßborß*.

troiță, s. f., ‘Sfînta Treime’: *lepădătorii **Svintii Troiţe*** (f. 81ʳ); etimologie: slv. *troica*.

vas, s. n. 1. ‘(învp) mai ales în limbajul bisericesc; de obicei cu determinări ca „rău”, „spurcat”; persoană considerată purtătoare a unor însușiri malefice, diavolești’: *Alt gînd n-avea acesta Maxentie, **vasul** al împuţitei înşelăciuni* (f. 82ᵛ); 2. ‘(învp), mai ales în limbajul bisericesc; de obicei cu determinări ca „ales”, „dumnezăiesc”; persoană considerată purtătoare a grației divine’: *să să facă **vas** dumnezăieştii lumini* (f. 87ᵛ); etimologie: lat. *vasum*.

vînzare, s. f. ‘trădare sau denunțare pentru bani sau pentru un avantaj material’: *îndată şi **vînzarea** lui au vrut să să facă în grădină* (f. 122ʳ).

3. Sinonimia - semn al unui lexic în curs de dezvoltare

Așa cum bine se știe, acest stadiu al limbii române literare este caracterizat prin carențe semnificative la nivelul lexicului, prin existența acelor „goluri semantice” (în cazul traducerilor),

BDD-A22357 © 2014 “Petru Maior” University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 00:14:32 UTC)

situație ce este evidentă și în paginile acestui manuscris; însă, trebuie remarcată existența a numeroase serii sinonimice, lucru ce ne indică faptul că traducătorul Atanasie încearcă să epuizeze resorturile limbii române. „Numărul, uneori foarte ridicat, al termenilor sinonimi poate constitui un indiciu al grijii traducătorilor pentru precizie sau pentru atingerea unor nuanțe, a frământărilor lor pentru a găsi cuvântul cel mai adecvat poate și cel mai expresiv, și care să aibă o putere de circulație mai largă”[6].

Nu am reușit să realizez o listă exhaustivă a seriilor sinonimice (având în vedere dimensiunile textului supus analizei), dar am încercat să identific cât mai multe situații din care să reiasă acest procedeu. Menționăm existența, în aproape toate seriile sinonimice, a termenilor de origine latină (sau derivate formate pe terenul limbii române din cuvinte de origine latină); de asemenea, precizăm și faptul că, cel puțin unul dintre termenii seriilor sinonimice multiple nu mai este utilizat în limba română actuală. O altă caracteristică a termenilor sinonimici este aceea, că în mai multe exemple, apar în aceeași propoziție sau frază

Având în vedere faptul că am redat contextele în care cuvintele sinonime apar (pentru o mai precisă reliefare a acestei relații dintre cuvinte), nu am mai respectat ordinea alfabetică.

O caracteristică a vechilor texte românești o constituie fenomenului glosării (mai ales în ceea ce privește cuvintele folosite cu sensul figurat), unde mai ales adverbul *ádecă* stabilește o relație de sinonimie între cuvinte, așa cum reiese din următoarele exemple: *văzind multe fêliuri de grădini şi* ***izvoară de pururea curătoare****, ádecă pre* ***svinţii*** *cei sădiţi întru darul duhului* (f. 68^{r}), *încă şi* ***cei de departe****, ádecă* ***ceialalți cinstiți boiêri*** *a celui denafară svînt sfat* (f. 70^{r}), *curata linişte ce-au făcut întru* ***sufleteasca lume****, ádecă întru* ***bisêrica lui Dumnezău*** (f. 72^{v}).

Aducem la cunoștință și acele situații în care traducătorul însuși oferă, în notele marginale, un sinonim pentru anumite cuvinte din text: *pentru ca să nu să nască din vrajbă ziditoriu, ce în singură cea* ***voitoare*** (f. 75^{v}) – marginal, notat: *alegătoare*; *de va cugeta cineva şi în* ***minun****i* (f. 104^{r}) – marginal, notat *arătări*; *pe* ***aţiţările*** *trupului vostru* (f. 132^{v}) – marginal, notat: *întărîtările*.

Seriile sinonimice[7] au fost grupate în:

5. 5. 1. Serii sinonimice simple sau izolate

- ✓ *poate să socotească nenumăratele* ***minuni*** (f. 129^{v}) – *tu, carele multe* ***ciudêse*** *ai făcut* (f. 111^{v});
- ✓ *De-acum nu mai sinteţi* ***streini*** *şi* ***nemêrnici*** (f. 124^{r});
- ✓ *lumina* ***pocăinţii*** (f. 124^{r}) – *Şi să-l dobîndească cu* ***pocaanie*** (f. 98^{v});
- ✓ *pe fericiţii îngeri cu nepovestită plecăciune* ***dvorind*** *şi la două dumnezăieşti lucruri desăvîrşit* ***slujind*** (f. 96^{v});
- ✓ *lêmne ciopliia şi* ***idoli*** *făcea* (f. 79^{v}) – *Cînd să afunda închinătorii* ***bozilor*** (f. 89^{v});
- ✓ ***pierzătorii*** *cunoştinţii lui Dumnezău* (f. 81^{v}) – ***lepădătorii*** *Svintii Troiţe* (f. 81^{r});
- ✓ ***Chitul,*** *carele şi* ***falena*** *să numêşte* (f. 91^{v});
- ✓ *şi mirosurile nice de* ***închisoare*** *nu să opresc (f. 94^{r}) – ca într-o* ***temnițe*** *și-ncă legați cu nedezlegate legături* (f. 96^{v});
- ✓ *lucrul al fietecăruia* ***să va vădi*** (f. 124^{r}) - *cîte zidiri* ***s-au arătat*** *în lume* (f. 76^{r});

[6] F. Dimitrescu, *Dinamica lexicului românesc – ieri și azi*, Ed. Clusium.Logos, Cluj-Napoca, București, 1995, p. 37.
[7] Clasificarea seriilor sinonimice a fost preluată de la F. Dimitrescu, *Dinamica lexicului românesc – ieri și azi*, Ed. Clusium.Logos, Cluj-Napoca, București, 1995, p. 37.

BDD-A22357 © 2014 “Petru Maior” University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 00:14:32 UTC)

- ✓ ***price*** *şi o sădită* ***ceartă*** (f. 75ᵛ);
- ✓ *piatra inimii mêle o ai gătit ca* ***anthracul*** (f. 117ʳ) / *ce pre pustiitoriul* ***jeratec*** *cel înfocat din mîniia nesocotêlii lui* (f. 76ʳ);

5. 5. 2. Serii sinonimice complexe

5. 5. 2.1. Serii sinonimice cu trei termeni

- ✓ ***copaciu****l cel înalt al înţelepciunii lui Dumnezău* (f. 123ʳ) - ***lemnul*** *cunoştinţii cel din raiu* (f. 116ʳ) - *şi va fi ca* ***pomul*** *ce e sădit pre lîngă ieşirile apelor* (f. 123ᵛ);
- ✓ *în* ***oraşe*** *şi în sate* (f. 70ᵛ) – *în* ***cetatea*** *Nicheii* (f. 105ᵛ) – *luminează toată* ***politiia*** (f. 70ʳ);
- ✓ *şi* ***gurele*** *să zică* (f. 72ᵛ) – *avîndu-l în* ***rosturile*** *lor, zicea* (f. 99ʳ) - *În* ***buzele*** *lor avea numele lui* (f. 99ᵛ);
- ✓ *Maicele* ***vedea*** *pe împăratul Constandin, iar dulcele împărat* ***căuta*** *la coconi* (f. 95ʳ) – *Şi* ***priviia*** *gaurile pironelor* (f. 115ʳ);
- ✓ *Să socotească în* ***cugetul*** *lui fietecare* (f. 87ʳ) - *iarăşi socotescu în* ***gîndul*** *mieu* (f. 80ʳ) - *Să scrie fietecarele în* ***mintea*** *lui* (f. 93ʳ);
- ✓ *închipuia* ***hímere*** *şi fieri* (f. 79ʳ) - *a toată* ***nălucirea*** *drăcească* (f. 99ᵛ) - *în stihii au întins tîlhariul* ***mreji*** (f. 78ʳ);
- ✓ ***boacetele****, turburările, şi glasurile, şi* ***plînsurile*** (f. 96ᵛ) - *orice fêliu de* ***plînsori*** *să cad diavolilor* (f. 96ᵛ);
- ✓ *procopsiia* ***fărmecătorii*** *şi* ***vrăjile*** *şi* ***descîntecile*** (f. 79ᵛ).

5. 5. 2. 2. Serii sinonimice cu patru termeni

- ✓ ***blagocistivului*** *domn Ioan Constandin Băsărab voievod* (f. 135ᵛ) – *Bucură-te şi tu, o* ***blîndule*** *şi* ***linule*** *împărate* (f. 95ᵛ) – ***Preadulcele*** *meu Isuse* (f. 117ᵛ);
- ✓ *mari milostenii la* ***săraci*** *şi la* ***measeri*** (f. 129ʳ) - *săracii şi flămînzii şi golii şi de tot fêliul de* ***lipsiţi*** *şi* ***scăpaţi*** (f. 129ʳ).

5. 5. 2. 3. Serii sinonimice cu cinci termeni

- ✓ *iată, dar, că nu-i* ***fiiul*** *mai mic* (f. 109ᵛ); *izbăvitoriu* ***pruncilor*** *te-ai arătat* (f. 95ᵛ); ***fecior*** *de om bun* (f. 114ᵛ) – *a nevinovaţilor* ***coconi*** (f. 83ᵛ) - *Măririle ei şi* ***odraslele*** *ei să văd în toate părţile pămîntului* (f. 123ʳ);
- ✓ *Jungherile* ***vitelor*** (f. 128ʳ) – ***fiară*** *mîncătoare de suflet* (f. 107ʳ) – *iar cêle împreunate sint cêle simţitoare şi nesimţitoare, adecă* ***dobitoacele*** *şi cêle cuvîntătoare* (f. 76ʳ) – *pentru* ***jigăniile*** *cêle moi la zburat* (f. 78ᵛ) – *carele îl vărsa ca o* ***hiară*** *sălbatecă Maxentie* (f. 84ᵛ);
- ✓ *îngereasca* ***smerenie*** (f. 112ᵛ) – *iubitului şi prea doritului fiiu al* ***umirenii*** *noastre* (f. 67ʳ) – *plecăciunea* (f. 93ᵛ) – *netrufiia* (f. 93ᵛ) - *neslăvirea* (f. 93ᵛ);
- ✓ ***arhiereii****,* ***preoţii****,* ***părinţii*** *şi* ***dascălii****, cu toţi cinstiţii* ***clirici****,* (f. 128ᵛ).

5. 5. 2. 4. Serii sinonimice cu şase termeni

- ✓ ***împotrivitoriul lui Dumnezău****,* ***diavolul*** (f. 77ʳ) – *Număraţi meşterşugurile* ***satanii*** (f. 79ᵛ) – *rădica împăraţi pre închinătorii idolilor şi pe* ***antíhristi*** (f. 72ᵛ) – *Făcea* ***ficleanul*** *ca paingul carele îşi întinde ţăsăturile* (f. 78ᵛ) – *cum că* ***vrăjmaşul*** *au avut cêle de multe fêliuri ale lui tabere întinse* (f. 80ʳ) – ***neiubitoriul de bine vrăjmaş ficleanului****, zic* ***diavolului*** (f. 72ᵛ) – ***Meşterşuguitu*** *sau* ***vrăjmaşul*** (f. 75ᵛ).

BDD-A22357 © 2014 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 00:14:32 UTC)

De asemenea, am putut constata că traducătorul versiunii românești apelează la termeni sinonimi pentru a reda același sens (constatare realizată prin raportarea la originalele lor grecești), lucru ce trădează încă o dată preocuparea traducătorului moldovean de a găsi cel mai adecvat sau cel mai expresiv cuvânt: astfel, pentru grecescul *γαληνοτάτῳ*, Athanasie decide să îl traducă cu *prea blîndului* (f. 67r), iar câteva rânduri mai jos cu *blagocistive* (f. 67r) (Cf. DER, *blagocestiv* adj.‘milos’, din vsl. *blagočĭstivŭ*).

γαληνοτάτῳ, ‘pentru titluri și denumirea domnitorilor, împărații și a domnilor; superlativul lui *galhnov"* – liniștit, calm’) (cf. Dimitrakou)

Menționăm o altă situație în care Athanasie utilizează termeni sinonimi pentru aceeași noțiune, situație în care unul dintre termeni este un împrumut din slavonă, neînregistrat în dicționarele limbii române: astfel, grecescul *μετριότη", -uhto"*, „ejn th`/ ejkkl. glwvss. mt. th`" ktht. ajntwn. a v proa. ajnti tou` ejgwv, ivd. ejpiv ejpiskovpwn, prov" dhvlwsin tapeinofrosuvnh"” (cf. Dimitrakou) - *τῆς ἡμῶν* ***μετριότητος*** (‘humility’, ‘modesty’) / *al* ***umerenii*** *noastre* (f. 67r), *μὲ ταὶς εὐχαὶ" καὶ εὐλογίαι" τὴ" ὑμῶν* ***μετριότητος*** / *cu rugăciunele și blagoslosveniile* ***umirenii*** *noastre* (f. 69v) este tradus prin slavonul *umerenie* (oumerennîi) (cu sensul de ‘smerenie’); iar pentru grecescul *τὸ ταπεινόν,* „ejpiv pros. oJ tetapeinwmevno", oJ uJpostaV" meivwsin, tapeivnwsin th`" dunavmew" h] th`" uJperhfaneiva" tou „o ipostază medie, diminuarea puterilor și a orgoliilor” (cf. Dimitrakou) - *κατὰ* ***τὸ ταπεινόν*** *της ἀσθενείας μου* (‘of language, suited to the humble’) / *după s****mereniia*** *neputinții mêle* (f. 69r).

De asemenea, grecescul ***πηγῆ*** (*rohv’, rou'", reu'ma u[dato", na'ma* – ‘apă care curge’) este tradus o dată prin *puț* - *ἐκαθέζετο ἐπὶ τῇ* ***πηγῇ*** / *și ședea lîngă* ***puț*** (f. 67v), iar a doua oară prin *izvoară*: ***πηγᾶς*** *ἀενναόυς* / ***izvoară*** *de pururea curătoare* (f. 68r).

Dar, în unele situații, carențele lexicului limbii române sunt destul de evidente, mai ales prin raportare la resorturile limbii grecești; astfel, traducătorul are o singură opțiune semantică în limba română:

- ✓ *ὅτι τὸ ἐδικόν μας* ***πολίτευμα*** *ἐν οὐρανοὶς ὑπάρχει* / *căci că* ***petrêcerea*** *nostră iaste în ceruri* (f. 69v);

πολίτευμα, ato" (toV) ‘acte d’administration publique’ (DGF), dar sensul corespunzător îl aflăm din dicționarul lui Dimitrakou, unde și este redat exact acest citat din *Epistola către Filipeni*: ‘toV dikaivwma tou` polivtou, taV politikav dikaiwvmata’;

- ✓ ***συμβίωσιν*** *Θεῶ* / *și* ***petrêcere*** *împreună cu Dumnezău* (f. 68v);

συμβίωσι", ew" (hJ) ‘vie en commun’, ‘camaraderie’, ‘intimité’, sundiaivthsi", toV suzh`n, sundiarmonhv’ (cf. Dimitrakou);

- ✓ *ὀποῦ εἰς τᾶς ἐναρέτους αὐτοῦ* ***ἐπισκηνώσεις*** *πλησιάζει* / *fietecarele ce să apropie la îmbunătățatele lui* ***petrêceri*** (f. 70r);

ἐπισκηνώσεις (hJ) ‘tabernacling in’, ‘indwelling’ (Lampe), ‘hJ ejnevrgeia kaiV toV ajpotevlesma tou` ejpiskhnw`’;

- ✓ *θέλεις ξεκουράζεσαι εἰς* ***τὴν ὁδοιπορίαν*** *καὶ εὔθυμος εἰς* ***τὸ ταξείδι*** *τῆς ἄνω βασιλείας νὰ προχωρῆς* / *te vei odihni* ***în călătorie*** *și cu bună osîrdie vei întra pe calea împărății de sus* (f. 69v);

ὁδοιπορία, a" (hJ) ‘voyage (par terre)’;

ταξείδιον (τὸ) ‘foreign travel’.

- ✓ *ἀλλ’* ***ἡ σὰρξ*** *ἀσθενῆς/iar trupul e neputincios* (f. 67v);

ἡ σὰρξ, sarkov"(hJ) ‘chair de l’homme et des animaux; le corps ’;

BDD-A22357 © 2014 “Petru Maior” University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 00:14:32 UTC)

và κυβερνήσουν ***σῶμα*** / *să-şi poată chivernisi* ***trupul*** (f. 68*r*);
σῶμα, ato" (toV) ‘corps’.

Bibliografie

A. Dicţionare şi alte instrumente de lucru

DA = Dicționarul limbii române. Tom. I-II, Editura Academiei, București, 1919-1949.

DER = Ciorănescu, Alexandru, *Dicționarul etimologic al limbii române*. Ediție îngrijită și traducere din limba spaniolă de Tudor Șandru Mehedinți și Magdalena Popescu, Editura Saeculum I. O., București.

DGF = Anatole Bailly, *Dictionnaire grec-français*, Éd. rev. par L. Séchan et P. Chantraine, Hachette, Paris, s.a.

Lexicon paleoslavonico-graeco-latinium, Franz Miklosich, Vindobonae, Guilelmus, Braumueller, 1862-1865.

Dimitrakou = Dhmhtrakou, *Mevga lexivkon olh"th" ellhnikh" glossh" dhmotikhv, kaqareuousa, mesaiwnikhv, metagenestera, arcaia*, Brabeion Akadhmia", Aqhvna.

DLR = *Dicționarul limbii române*, serie nouă, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1965.

DLR = *Dicționarul limbii române*, serie nouă, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1965-2010.

DA = Dicționarul limbii române. Tom I-II. Editura Academiei, București, 1913-1949.

Lidell, Henry George, Scott, Robert, *A Greek-English lexicon*, Clarendon Press, Oxford, 1996.

MDA = *Micul dicționar academic*, Academia Română – Institutul de lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, vol. I-IV, Editura Univers enciclopedic, București, 2002.

Scriban, August, *Dicționaru limbii românești (Etimologii, înțelesuri, exemple, citațiuni, arhaizme, neologizme, provincializme)*, ediţiunea întîia, Iași.

TDRG = Tiktin, H., *Rumänisch-Deutsches Wörterbuch*, 3., überarbeitete und ergänzte Auflage von Paul Miron und Elsa Lüder, Band I A-C, Clusium, Cluj-Napoca, 2000; Band II D-O, Clusium, Cluj-Napoca, 2003; Band III P-Z, Clusium, Cluj-Napoca, 2005.

B. Lucrări de referință

Dimitrescu, Florica, *Dinamica lexicului românesc*, Editura Clusium-Logos, Cluj-Napoca, București, 1995.

Enăceanu, Ghenadie, *Două manuscrise româneşti din secolul al XVII-lea*, în AARMSL, seria II, tomul XII, 1892, p. 163-200.

Gafton, Alexandru, *Evoluția limbii române prin traduceri biblice din secolul al XVI-lea*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2001.

Hristea, Theodor, *Probleme de etimologie. Studii. Articole. Note*, Editura Științifică, București, 1968.

Munteanu, Eugen, *Lexicologie biblică românească*, Editura Humanitas, București, 2008.

BDD-A22357 © 2014 “Petru Maior” University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 00:14:32 UTC)